THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאַל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST - Telephones: TRINITY 6830-6831
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.

דיסקרימינאַציע געגען אידען

עס איז ניט קיין סוד, און מען דאַרף זיך דערמיט ניט באַהאַלטען, מיר מעגען דערצעהלען פאַר אַלעמען, אַז דער אידישער אַרבייטער ליידט אין דער יעצטיגער עקאָנאָמישער דיפּרעסיע פיעל מער איידער דער ניט־אידישער אַרבייטער.

דער אידישער אַרבייטער ליידט פון דער אַרבייטסלאָזיגקייט און אויך דערפון וואָס ער ווערט דיסקרימינירט אַלס איד.

מיר גלויבען ניט אויב עס געפינט זיך אימיצער אין דער אידישער פאַראַנטאָ, וועלכער ווייסט דאָס ניט, אָדער האָט עס ניט געפילט.

פון פּראָפעסיאָנאַלען ביז איינפאַכע אַרבייטער פילען זייער אידישקייט ווען זיי געהען זוכען אַרבייט. פאַראַן נאָר אַ סך אָפּיסעס, אין וועלכע אידישע סטענאָגראַפיסטען אַרבייטען בלויז אַ דאַנק דעם, וואָס זיי פאַראַדירען אַלס ניט־אידען, מיט ניט אידישע נעמען.

עס איז ניט קיין קליינער פאַרדראָס ווען אַן אַרבייטער טוט זיין אַרבייט אין דאַרף אין דער זעלבער צייט מורא האָבען, אַז ער קען די אַרבייט פאַרלירען ווען מען וועט זיך חלילה דערוויסען, אַז ער איז דאָס, וואָס ער איז.

פאַר דער פריווילעגיע צו אַרבייטען, דאַרף דער אַרבייטער ניט נאָר אויסגעגעבען זיין אַרבייטס־קראַפט, נאָר דאַרף אויך פאַרקויפען זיין אויך, פאַרלייקענען זיך, זיין אָפּשטאַם, זיין גלויבען, אין אַלעס וואָס ער פאַרמאָגט אַלס מענטש.

זיי געזאָגט זעען דאָס אַלטע טענות, אין מיר האָבען ניט בדעה צו ווידערהאָלען דאָס קלאָגען אויפ'ן גלות. מען דאַרף אַ איד'ן ניט דערמאָנען, אַז ער איז אין גלות. מען דאַרף אים ניט דערמאָנען, אַז אויסער דעם, וואָס ער ליידט פיזיש, ליידט ער אויך גייסטיג.

מיר האָבען דאָס דערמאָנט אָט פאַרוואָס:

לעצטענס ווערט די דיסקרימינאַציע פאַרוואָרפען מיט בריעף פון אידען, וועלכע באַקלאָגען זיך אויף אידען, אַז זיי, די אידען אַליין, וועלכע דערפון זיכער פאַרשטעהן דעם טעם פון דיסקרימינאַציע, די פאַרפאָלגטע אַליין, טיבען אַ פאַרצייט דעם ניט־איד, איידער דעם איד'ן אויף קעשענע איידער ביי עמיצען אַנדערש.

* * *

וואָס פאַר אַ פּנים וואָלט די וועלט געהאַט אַהן געלט, ווי וואָלט דאָס וועלט־טעל אונזערס אויסגעזעהן אַהן דעם דאָזיגען צויבער און אַהן דער דאָזיגער טרייב קראַפט, וואָס רופט זיך „געלט"?

און איך ענטפער זיך, אַז טראָץ די אַלע נידערלאַגעס וואָס די „געלט־מאַכט" האָט אין די לעצטע יאָהרען געליטען, פונדעסטוועגען איז איהר קראַפט נאָך אַלץ ניט געבראָכען — אַ סימן:

וואָל סטריט איז נאָך ניט אונטערגעגאַנגען; די צעמבלינג הייזער אין מאַנהעטען־קאַראַלאַ און אין ריגאַ, נעוואַדאַ, זענען נאָך ניט געשלאָסען, און דאָס וויכטיגסטע איז, וואָס רוסלאַנד פאַרהערט זיך אום מוריק צו דעם געלט־געטשקע.

נאָך די אַלע קאָמוניסטישע עקספּעריומענטען איז דאָך נויטיג געווען צו זאַמענדיריזירען דאָס לעבען אין דער סאָוועטישער רוסלאַנד אויפ'ן געלט־באַזיס. עס איז געווארען — געלט (ווייַדשעס). לויט דער מאַס אַרבייט, און אַרבייט לויט דער מאַס געלט...

אַזוי איז עס, און אַנדערש האָט עס וואַרשיינליך ניט געקאָנט זיין.

* * *

און אָט הער איך דעם נאָמען פון דעם באַריהמטען איטאַליענישען „פינאַנצמאַכער", וועלכער האָט מיט אַ צעהנדליך אַהר צוריק מיט אויפגעשטודירט דאָס רעסטע קאַפּיטאַליסטישע לאַנד אין דער וועלט — אַמעריקע.

דאָס איז טשאַרלי פּאָנזי.

אויך איהר זענט אַ „גרינהאָרן", איז דער דאָזיגער נאָמען אייך ניט באַקאַנט. אויב אָבער איהר פינסטערט שוין אָפּ דאָ, אין דער גאָלדענער מדינה, מעהר ווי אַ וועלכע 10 אָדער 15 יאָהר, וועט אייך דער נאָמען קלינגען גאַנץ באַקאַנט־ליך.

דאָס איז דער עלעבער פאַנזי־זעלבער האָט באַוויזען צו אַנזאַמלען מיליאָנען, דורך באַשווינדלען מאַסען אַרימע מענשען. מיט פאַרשידענע „פּעיקס", איצט, הער איך, וויל איהם אַמעריקע דערפאַרטרען פון לאַנד, נאָכדעם ווי זיין 10 יאָהריגער טערמין אין חד־נדיא, ענדיגט זיך באַלד.

און אַ סך „פאַנזיס" אַזעלכע זענען דאָך פאַראַן, און געווען, און וועלען זיכער נאָך זיין, וועלכע וועלען נעהמען דעם עולם „אויס'ן זיכער".

אין דער וועלט פון דאָלאַרען און סענטען ווייסט מען צו דערצעהלען וועגען מאַסען אַזעלכע פאַנזיס, וועלכע האָבען שוין באַשווינדעלט דאָס פאָלק, באַשווינדעלען עס איצט אויך, וועלען עס באַשווינדעלען, און דאָך ווערט דאָס פאָלק ניט קלוגער.

ווייל די מאַכט פון געלט איז נאָך ניט נעבראָכען. דער רייץ נאָכ'ן געלען מעטאַל איז נאָך ניט פאַרשוואונדען, און וועט אפשר קיינמאָל ניט פאַרשווינדען.

* * *

דערמאָן איך זיך מיין קלוגען פעטער'ס ווערטער צום רובעל, און איך טראַכט ביי זיך:

יאָ, ווירקליך, אַ קלוגער פעטער איז ער געווען. אַ שאָד וואָס נאָט האָט מיך ניט געבענשט כאָטש מיט אַ פּאָר צעהנ־דליג אַזעלכע פעטערס. איך וואָלט אפשר נאָך עפּעס גענאַשט פון זיי, און וואָלט עס נאָכדעם געהאַנט איבערגעבען פאַר מיינע ווערטע לעזער פון „זשורנאַל".

ג ע ל ט

פון יצחקי

אַ קלוגען פעטער האָב איך אַמאָל געהאַט. מען האָט איהם גערופען לייזער דער באַליהושער. שלעפּט ער איינמאָל אַרויס אַ זילבערנעם רוסישען רובעל פון קעשענע און רופט זיך אָן אַזוי:

— „אַך, דו טייערער רובעלע, וואָס דו ביזט. צולייב דיר טיילט מען דאָך מיר איין כבוד. צולייב דיר האָב איך אַלע פאַרגעניגענס אין דער וועלט. צולייב דיר קריג איך „שישי" און מפטיר, און ווידער אַמאָל צולייב דיר, איז דאָך מיר גוט ווי די וועלט".

דערנאָך האָט דער פעטער מיינעראיבערגעדרעהט דעם רובעל אויף דער צווייטער זייט, און האָט זיך אָנגערופען:

— „דו פאַרפלוכטער רובעל וואָס דו ביזט. דו פאַרהאַסטער און פאַרבלוטיגסטער טייפעל. צולייב דיר, ווערען דאָך מאָרדען באַנאַנגען, צולייב דיר וועען פרויען אונטערייז זייערע מענער און מענער זייערע פרויען; צולייב דיר ווערען יונגע מענשליכע לעבענס אויסגעריסען פון דער וועלט, און ווידער אַמאָל, צולייב דיר איז דאָך די גאַנצע וועלט פול מיט נגבה, גזלה, חניפה און שענדליכען באַטרוג.

דערנאָך האָט מיין פעטער אַ שפּיי געטאָן אויפ'ן רובעל — און האָט איהם אַריינגעלייגט צוריק צו זיך אין קעשענע... ס'הייסט: — טאַקע אַ פאַרפלוכטער רובעל, אָבער דאָך איז גלייכצייטיג אַ ערלעכער אַלט לייגען ביי זיך אין קעשענע איידער ביי עמיצען אַנדערש.

* * *

וואָס פאַר אַ פּנים וואָלט די וועלט געהאַט אָהן געלט. ווי וואָלט דאָס וועלטעל אונזערס אויסגעזעהן אָהן דעם דאָזיגען צויבער און אָהן דער דאָזיגער טרייב קראַפט, וואָס רופט זיך „געלט"?

אין איך ענטפער זיך, אַז טראָץ די אַלע נידערלאַגעס וואָס די „געלט־מאַכט" האָט אין די לעצטע יאָהרען געליטען, פונדעסטוועגען איז איהר קראַפט נאָך אַלץ ניט געבראָכען — אַ סימן:

וואָל סטריט איז נאָך ניט אונטערגעגאַנגען; די צעמבלינג הייזער אין מאַנהעטען־קאַראַלאַ און אין ריגאַ, נעוואַדאַ, זענען נאָך ניט געשלאָסען, און דאָס וויכטיגסטע איז, וואָס רוסלאַנד פאַרהערט זיך אום מוריק צו דעם געלט־געטשקע.

נאָך די אַלע קאָמוניסטישע עקספּעריומענטען איז דאָך נויטיג געווען צו זאַמענדיריזירען דאָס לעבען אין דער סאָוועטישער רוסלאַנד אויפ'ן געלט־באַזיס. עס איז געווארען — געלט (ווייַדשעס). לויט דער מאַס אַרבייט, און אַרבייט לויט דער מאַס געלט...

אַזוי איז עס, און אַנדערש האָט עס וואַרשיינליך ניט געקאָנט זיין.

* * *

און אָט הער איך דעם נאָמען פון דעם באַריהמטען איטאַליענישען „פינאַנצמאַכער", וועלכער האָט מיט אַ צעהנדליך אַהר צוריק מיט אויפגעשטודירט דאָס רעסטע קאַפּיטאַליסטישע לאַנד אין דער וועלט — אַמעריקע.

דאָס איז טשאַרלי פּאָנזי.

אויך איהר זענט אַ „גרינהאָרן", איז דער דאָזיגער נאָמען אייך ניט באַקאַנט. אויב אָבער איהר פינסטערט שוין אָפּ דאָ, אין דער גאָלדענער מדינה, מעהר ווי אַ וועלכע 10 אָדער 15 יאָהר, וועט אייך דער נאָמען קלינגען גאַנץ באַקאַנט־ליך.

דאָס איז דער עלעבער פאַנזי־זעלבער האָט באַוויזען צו אַנזאַמלען מיליאָנען, דורך באַשווינדלען מאַסען אַרימע מענשען. מיט פאַרשידענע „פּעיקס", איצט, הער איך, וויל איהם אַמעריקע דערפאַרטרען פון לאַנד, נאָכדעם ווי זיין 10 יאָהריגער טערמין אין חד־נדיא, ענדיגט זיך באַלד.

און אַ סך „פאַנזיס" אַזעלכע זענען דאָך פאַראַן, און געווען, און וועלען זיכער נאָך זיין, וועלכע וועלען נעהמען דעם עולם „אויס'ן זיכער".

אין דער וועלט פון דאָלאַרען און סענטען ווייסט מען צו דערצעהלען וועגען מאַסען אַזעלכע פאַנזיס, וועלכע האָבען שוין באַשווינדעלט דאָס פאָלק, באַשווינדעלען עס איצט אויך, וועלען עס באַשווינדעלען, און דאָך ווערט דאָס פאָלק ניט קלוגער.

ווייל די מאַכט פון געלט איז נאָך ניט געבראָכען. דער רייץ נאָכ'ן געלען מעטאַל איז נאָך ניט פאַרשוואונדען, און וועט אפשר קיינמאָל ניט פאַרשווינדען.

* * *

דערמאָן איך זיך מיין קלוגען פעטער'ס ווערטער צום רובעל, און איך טראַכט ביי זיך:

יאָ, ווירקליך, אַ קלוגער פעטער איז ער געווען. אַ שאָד וואָס נאָט האָט מיך ניט געבענשט כאָטש מיט אַ פּאָר צעהנדליג אַזעלכע פעטערס. איך וואָלט אפשר נאָך עפּעס גענאַשט פון זיי, און וואָלט עס נאָכדעם געהאַנט איבערגעבען פאַר מיינע ווערטע לעזער פון „זשורנאַל".

אין ניטערע צייטען־ניטערע פּרנסות

(אַ ברועף פון וואַרשאַ)
פון מ. לובאַרסקי

איינס נאָכ'ן אַנדערען ליקווידירען זיך אונטערנעהמונגען באַנקראָטירען אין פאַרשווינדען פון דער געשעפטליכער וועלט. באַנקראָטירט אָדער ליקווידירט זיך אַ גרויסע אונטערנעהמונג, פאַרוואַרנט זיך דער איינגענטימער מיט אַביסעל עולם הזה... ווער עס פיהרט פריהער אַרויס דעם שאַרית הפליטה קיין אויסלאַנד. ווער עס שרייבט איבער אויף דעם וויי'ס נאָכמען, ווי עס פיהרט זיך אין עולם המסחר... אונטערגעהט אָבער אַ קליינער סוחר, אַ קליינער קרעמער — דער אונטערגעהט טאַקי ממש, נעהט אַרויס אין איין העמד און הויבט אָן צושטאַרבען ממש פון הונגער, ווייל כל זמן ער האָט סחורה אין געשעפט גלויבט ער, אַז ער וועט נאָך אַדורכקריכען. און די שטייערען טוען זייערס: טאָג איין טאָג אויס שלעפּט מען פון געשעפט אַרויס די סחורה און מען ליציטירט זיי ביז אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען איז נאָרניטאָ. און עס קומט ניט קיין באַנקראָט נאָר עס הויבט זיך אָן די טרויערינע טעג פון הונגער.

האָבען יאָהרען געגלויבט די סוחרים און קרעמער, אַז טאָמער און אפשר, טאָ־מער וועט דאָך בעסער ווערען. און דער־בער טאָר מען זיך ניט ליקווידירען כל זמן עס איז נאָך דאָ עפּעס פאַרוואָס צו לייזען, אַזוי לאַנג געגלויבט און געהאָפט, ביז וואָ־נען עס איז אַלץ צורונען געוואָרען.

האָבען זיך לעצטענס געכאַפּט די דאָ־זיגע, וואָס האָבען נאָך עפּעס און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ בהלה פון ליקווידאַציע, פאַרכאַפּט זיינען טויזענטער געשעפטען און דעם האַנדעל זייערען האָבען זיי אַרי־בערגעטראָגען אויפ'ן גאַס. שטעהט זיך אַ געשעפט געשלאָסען, — און אויב געשלאָ־סען איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען פאַר דעם עקזעקוטאָר — און דאָס ביסעל סחורה וואָס עס איז געבליבען ווערט פאַרקויפט פּשוט אויפ'ן טראָטואַר...

עס איז ניט מעגליך אַדורכצוגעהן די אידישע גאַסען, ווייל יעדער פּיצעל דורכ־גאַנג איז אויסגעלעגט מיט סחורה, וועל־כע ווערט פאַרקויפט שפּאָט בייליג.

פון גאַנץ פריה שטעלט זיך דער האַנדעל און פון די געשרייען איז ניט אויסצוהאַלטען.

"קויפט, אידעלאַך, קויפט זאַקען, העמדער פאַר חצי חנם!"

און ווירקליך איז אַלץ לענענדאַריש בייליג, ווייל וואָס וועט דער סוחר זיך האַלטען מיט דער סחורה, אַז אויף איהם לויערען טויזענטער אויגען פון שטייערען־גער.

איז דער גאַנצער מסחר אין וואַרשאַ אַרויסגעטראָגען געוואָרען אין גאַס און די וואָס האָבען נאָך געשעפטען זעהען צו מיט זייערע אויגען זייער איינענעם אונ־טערגאַנג און קאָנען זיך קיין עצה ניט געבען. איין עצה האָבען זיי: אויך ווערען טראָטואַר הענדלער.

* * *

און פון וואָס אידען לעבען — זאָל מען געהן אויפ'ן בית עולם וועט מען זיך איבערצייגען, עס איז קאָמיש אָבער אויך העכסט טראַגיש אויף וואָס אידען זיינען פעהיג, בעת דער הונגער האַלט זיי אין זיינע אַרימס.

אין פון אַלץ איז קיין פּרנסה דאָך ניטאָ.

ניט קיין פּרנסה — נאָר אפילו אַ דאַר שטיקעל ברויט אויך ניט.

און צום סוף איין פּרט — דער טרויעריגסטער.

איך האָב אַ לענגערע צייט בעאָב־אַכטעט אַ אידען, וואָס פלעגט כסדר קליי־הילען. ווערט באַלד אַ מסחר מיט הינ־בען אין די רעסטאָראַנען, קאַפעען, און לען. פאַר אויסבאָרגען אַ חסידיש היטעלאַוויך אויפ'ן גאַס שטיקלאַך אויטקעגעוואָר־נעהמט מען 15 גראָשען, פאַר אויסבאָרגען פּענע קערטלאַך פון פּאַפּיראָסען.

דער איד האָט מיך פאַראינטערע־סירט: וואָס דאַרף ער די קערטלאַך? ביז וואַנען איך האָב דעם סוד אויסגע־פונען.

אָט אויף וואָס ער דאַרף דאָס:

דער איד קלייבט צונויף די רעשט־לאַך טאַבאַק, מישט דאָס צונויף און מאַכט פּאַפּיראָסען און פאַרקויפט זיי שפּאָט בייליג...

אודאי קאָן ער פאַרקויפען בייליג, איהם קאָסט דאָך דער טאַבאַק קיין געלד ניט.

נאָר ווי דער איד האַלט אין דער וועלט — איז איבעריג צו זאָגען.

יעדער איינער פאַרשטעהט אַליין ווי אַזוי דער דאָזיגער איד זעהט אויס...

אַזאַ פּאַפּיראָסען פאַבריקאַנט פאַהרט נעווינס ניט אַרום אין אויטאָמאָביליען, און פאַהרט ניט אויס אויף זומער דאַטשעס, און זיין פרוי און טעכטער נעהען ניט אין זיידענע קליידער, כאָטש קיין שטייערען דער רעגיערונג דאַרף ער פאַר זיין פאַב־ריק ניט צאָהלען.

אָט אַזוי הערשט יעצט אַ שטילער, שרעקליכער חורבן.

הונדערטער אידישע פאַמיליעס, פון די אַריסטאָקראַטישסטע, פון דע שעהנס־טע, ווערען ביטערע קבצנים געטריבען צו הונגער און נויט.

(איטאַ).

ג ר י ט ע ר

פון מ. לובאַרסקי

אין אַ קלוגער אַלטער מעשה, אין מיר האָבען ניט בדעה צו ווידערהאָלען דאָס קלאָגען אויפ'ן גלות. מען דאַרף אַ איד'ן ניט דערמאָנען, אַז ער איז אין גלות. מען דאַרף אים ניט דערמאָנען, אַז אויסער דעם, וואָס ער ליידט פיזיש, ליידט ער אויך גייסטיג.

מיר האָבען דאָס דערמאָנט אָט פאַרוואָס:

לעצטענס ווערט די דיסקרימינאַציע פאַרוואָרפען מיט בריעף פון אידען, וועלכע באַקלאָגען זיך אויף אידען, אַז זיי, די אידען אַליין, וועלכע דערפון זיכער פאַרשטעהן דעם טעם פון דיסקרימינאַציע, די פאַרפאָלגטע אַליין, טיבען אַ פאַרצייט דעם ניט־איד, איידער דעם איד'ן אויף קעשענע איידער ביי עמיצען אַנדערש.

* * *

אין די בריעף באַקלאָגען זיך די שרייבער, אַז אידען, וועלכע פרעמדערען צו זיין מנהגים, די וועלכע זענען גרויסע קעמפער פאַר אידישע נאַציאָנאַלע רעכט, די וועלכע קלאָגען, נעבאָך, אויף גלות השכינה טאָג־טעגליך, אַז די אידען, וועלכע זענען רייך אין פעט געוואָרען פון אידישער פּראָצע און פון אידישע דאָלאַרען, אַז די דאָזיגע אידען גיבען אַ פאַרצייט דעם ניט־איד, סיי ווען ער אַרבייט ביי זיך אין הויז, אין געשעפט, אָדער וואו ער האָט אַ דעה אויף אַרבייט, אין סיי אין אַלגעמיינעם האַנדעל.

ליידען מיר דאָך שוין לאַנג פון דער פאַרפלוכטער "אחדות" קללה, די וועלט דערצעהלט דאָך, אַז אַזאַ אחדות ווי ביי אידען איז ניט בנמצא, און טשעפּע נאָר אָן איין איד'ן אין וועלכן עס איז וועלט־טייל, און די גאַנצע אידישע וועלט רופט זיך אָפּ.

ליידען מיר נאָך ביז היינט פון אַזאַ "אחדות" ווי "לעבען איז גוט צווישען אידען, און האַנדלען איז גוט מיט'ן גוי", און נאָך אַזעלכע ווערטלאַך, וועלכע ווייזען, אַז צווישען אידען איז ניטאָ יענער אחדות, און וועלכען מען באַשולדיגט אונז.

מיר זענען גאַנץ ווייט פון אַנטיזרען פאַר אַ פאַליסי, אַז אידען דאַרפען בלויז האַנדלען מיט אידען און עס דאַרף זיין אַ פאַטראָנאַזש אַזעלכער פון אידען פאַר אידען.

געוויס זענען מיר ווייט פון דעם, ווייל קיינס פּראַטעסטירען מיר אַליין געגען אויסנאַמס־פאַרפאָלגונג, ווילען מיר עס ניט פּראַקטיצירען געגען דער, ניט אידישער באַפעלקערונג, אָבער עס איז דאָך אַן אינטערעסיר, פון ניט־פאַטראָנאַזש ביז אָפענער און בייזווילינער דיסקרימינאַציע.

איידער מיר זוכען חטאים אויף אַנדערע, לאָמיר זעהן וואָס מיר אַליין טוען.

עס איז אַלע מאָל גרינג אויפצוהייבען אַ געשריי אַז מיר ווערען פאַר־פאָלגט אַלס אידען. אַז מען ווייל אונז קיין אַרבייט ניט געבען, אַז מען האָט אונז פיינט, אַז מען טרייבט אונז פון איבעראַל, אַז מען וויל ניט האָ־בען קיינע פאַרבינדונגען מיט אונז.

דאָס איז אמת.

וואָס זשע טוען מיר?

עס איז אויך אמת אַז נאָר אַ סך פון אונז זענען ניט בעסער.

וויפיעל אידישע אַרבייטס־געבער באַשעפטיגען אין אַ גלייכער פּראָ־פּאָרציע אידען מיט ניט־אידען? (אויסער אין פאָבען, וועלכע זענען אויס־שליסליך אידישע, ווי דער שניידער פאָך אין עגליכע.)

וויפיעל אידישע געשעפטסלייט האַנדלען אין פּראָפּאָרציע מיט אידען, אַזוי פיעל וויפיעל מיט ניט־אידען?

עס איז אויך אמת, אַז נאָר אַ סך אידישע געשעפטסלייט, זענען זיי הויבען אָן אויפ'ן ערשטען טרעפּעל פון לייטער, אפעלירען זיי צו זיי אידישע פאָלקס מאַסען צו האַנדלען מיט זיי, אָבער אַזוי שנעל ווי זיי קומען אַרויף אויפ'ן געשעפטס־לייטער און פאַרגרעסערען זייערע געשעפטען אַ דאַנק די אידישע דאָלאַרען, ווייכען זיי פון אידען, דאָס הייסט, זיי ווילען גראָדע די אידישע דאָלאַרען, אָבער אַליין קויפען אין האַנדלען מיט אידען — דאָס ניט.

מיר באַגעגענען אויף שריט און טריט אידישע געשעפטסלייט, וועלכע שטאָלצירען דערמיט וואָס זיי האַנדלען אויסשליסליך מיט ניט־אידען.

פאַרוואָס זשע זוכען תמאים ערגעץ אַנדערש?

געוויס קומען די זעלבע אידען אין שוהל און אין דער שטאָט אין דער געזעלשאַפט און זוכען כבוד. געוויס פאַרקרימען זיי מיט'ן נאָז, ווען מען גיט זיי ניט אָפּ אַזוי פיעל כבוד וויפיעל זיי האָבען זיך אָנגעמאַסטן.

געוויס קומען די דאָזיגע אידען, וועלכע עס שטעהט ניט אָן צו האַנד־לען און האָבען געשעפטס־ און אַרבייטס פאַרבינדונגען מיט אידען, אין שוהל און אין געזעלשאַפט, ווייל אין דער ניט־אידישער געזעלשאַפט לאָזט מען זיי ניט צו. די ניט־אידען געהמען טאַקע צו ביי אַזעלכע "קלוגע" אַריפּגעאַרבייטע קעפּ זייערע דאָלאַרען, אָבער אין זייער געזעלשאַפט, אין זייערע קלובען אין אין זייערע הייזער לאָזען זיי די חברה ניט אַריין. מוזען די אַרויפגעאַרבייטע קומען צו די אידען, און מיט וועלכער שטעלע זיי קומען! זייער צוליינען און צישפּרייטען זיך. זיי טוען דאָך דאָס אַרימע אידישע פאָלק אַ טובה.

מיר ווייסען אָבער דעם אמת, אַז זיי קומען צו אונז, ווייל זיי האָבען נעבאָך ניט זואהין אַנדערש צו געהן.

אָט דאָס איז דער אמת, און ווי דאָס זאָל ניט וועה־טאָן, איז עס אָבער דאָך דער אמת. און אַן אמת מעג מען זאָגען אויף זיך אַליין. דאָן ווען מען האָט צו אַנדערע טענות, און ווען מען באַקלאָגט זיך אויף אַנדערע.

וואָלטען דאָס די אידישע מאַסען געווען פאַרשטאַנען, וואָלטען זיי זיך אויפגעהערט צו באַקלאָגען אויף אונזערע זאָגענאַנטע "פירער", וועלכע דיס־קרימינירען וועגען אונז פונקט אַזוי שטאַרק. און אויב איר ווילט, נאָך ווייר־טאָנדיגער ווי די ניט־אידען, ווייל אַ פאָטש אין פּנים פון איינעם, וועלכער פרעטענדירט צו זיין אַ פריינט און פאַרזאָרגער, טוט מער וועה.

וואָלטען דאָס די אידישע פאָלקס־מאַסען געזעהן אין דער אמת'ער ליכט, וואָלטען זיי די דאָזיגע מענשען באַצאָלט מיט דער זעלבער מטבעה, ווייל אַזעלכע מענשען פילען עס בלויז דאָן, ווען מען גיט זיי עס צו פילען, מיט באַקלאָגען זיך אַליין קען מען זעהר ווייניג דערגרייכען.

איין זאַך איז אָבער ווייטיג, אַז איידער מיר האָבען טענות צו די ניט־אידען פאַרוואָס זיי דיסקרימינירען וועגען אונז, וואָלט פיעל גלייכער געווען מיר זאָלען זיך אַרומקוקען און זעהן, וואָס עס טוט זיך אין אונזער אייגענער מיטע.

דאָס אַ

(דער קאָנטראַסט צווי

מען זאָגט: „אַ גאַסט ק
ווייל און זעהט אויף אַ מייל"
טיגען אַרטיקעל וועגען דעם אַ
בען אין דעטראָיט, שרייב אַ
דאָזיגען שטאַנדפּונקט.

בלויז 9 טעג האָב איך
אין דעטראָיט, אָבער עס איז
גען צו שטודירען דעם אַרט
דער הונדערט טויזענט'דיגע
באַפעלקערונג דאָרט, אין
דער דאָזיגער צייט,
מיר אויך געלעגען צו שאַפען
אָדער וועניגער גענויען באַ
דער דאָזיגער פראַגע.

מען מוז קודם כל ווייסע
שטעלט מיט זיך פאַר די ש
טראָיט אין אַלגעמיין, וואָרי
אַלגעמיינעס, אַרומיגען לעבע
אויך אָפּהענגיג דאָס אידיש
מיר דאָך שוין גאַנץ לאַנג, אַז
קריסטעלט זיך אַזוי אידעלט
און באַזונדערס אויסגעהאַלטע
דאָזיגע ווערטעל אויף דער הויר
פון דעם שטאָט מישיגען.

דעטראָיט און אַלגעמיין ש
זיך פאַר אַן אויפגעבלאָזענע
טריעלען עענטער. ביז מיט עט
דליג יאָהר צוריק איז דער דאָ
טיגער אינדוסטריעל צענטער
מעהר ווי אַ גרויסער דאָרף,
וואָלט די שטאָדט פאַרבליבע
דאָזיגען מצב, ביז היינטיגען
ניט ווי דער צופאַל וואָס הענרי
צענטראַליזירט זיין גאַנצע אַ
לען אינדוסטריע אין און אַרום
פאַרד'ס ביישפּיעל איז שפּ
נאָכגעפאָלט געוואָרען פון אַנד
אויטאָמאָביליען פירמעס, און
טיגען טאָג איז די אויטאָמאָ
יוסטריע דער וויכטיגסטער
דעם אַלגעמיינעם עקאָנאָמישען
דער שטאָדט דעטראָיט.

דאָס אידישע לעבען האָט
כערוויי זיך צוגעזעצט צופאַסען
געמיינער אומגעבונג, און אַט
זיך דאָרט געשאַפען אַן איינהי
ניע צווישען דעם אידישען און
כען לעבען. ביידע — סיי דער
סיי דער קריסט, האָבען אָנגעהאַ
גורל אויף דער אַפּריקאַנישער
טאָמאַביל, און ביידע — סיי דע
סיי דער קריסט, זענען געווע
פּראָגרעסירט צוזאַמען מיט'ן
פונ'ם אויטאָמאָביל, אָדער זענ
שרומפּען געוואָרען און געפאַ
מען מיט דער נידערלאַנד פונ'ם
דעלדיגען מחבל.

מען שאַצט אַז דאָס אידי
אין דעטראָיט איז אַלט אַרום
אָדער אפשר עפּעס מעהרער אַ
וועניגער. סיי ווי אָבער איז דאָ
לעבען ענג פאַרבונדען מיט, דאָ
שוואונג פון דער אויטאָמאָביל
טריע אין דעטראָיט. עס איז נ
געווען דוקא אַז אידען זאָלען אַ
פאַבריקען וואו די אויטאָמאָבי
געשאַפען געוואָרען, הגם צו יע
איז די צאָהל פון די אידישע
ביי פאַרד'ן און אין אַנדערע אַ
ריקען געווען גאַנץ גרויס, פונדע
האָט דער גרעסטער רוב מנין וב
דאָמאָלסדיגען אידישען קבוץ
טראָיט, פאַרנומען זיין אַלטע פּ
דינען אַלס פאַרמיטלער פאַר ד
דען אַרבייטער, אָדער אַלס צוש
אַלעס נויטיגער און פון אַלע ב
נישען פאַר די צעהנדליגער ט
אויטאָמאָביל־אַרבייטער.

עס איז דעמאָלסט געווען
פּעריטיי צייט פאַר דעטראָיט.
קוימענס האָבען זיך תמיד געדוי
„דער שטאָדט פונ'ם אויטאָמאָב
דען טאָג זענען אין די פאַבריק
דוצירט געוואָרען טויזענטער פּ
נע אויטאָמאָביליען און זיי זענען
צוישיקט געוואָרען איבער פאַר
טיילען פון דער וועלט. די אַרבי
נען געווען תמיד באַשעפטיגט,

האָלא
בליע
אונזערע דאַר
גען בליען פעריאָד. א
לאַנג. פּראָכטפול פאַר
קויפ
500
שיקט די סומע דו
AMSTEDE (Holland)
EUROPA

א שופר בלאָזט טרעוואַנע...

(במקום פעליעטאָן)
פון אברהמ'ל.

דער שופר רופט — מפשפש זיין דעם פעהלער און עבירה,
וואָס יעדער איז באַגאַנגען — ערשט — בין אדם־לחברו...

ווייל צווישען מענש און הימעל וועט די זינד פאַרגעבען ווערען
נאָר „נעילה", איידער איהר וועט זעהן די שמייכלענדיגע שטערען!

דער שופר רופט צו גוט מאַכען
די זינד פון איינס צום צווייטען,
אַז די „ממשלת זדון" זאָל
זיך ווייטער ניט פאַרשפּרייטען!

און ווען דער זאַטער מיט דער הילף
פון א באַצאָלטער שמירה
דעם הונגערינען האָט אין קעלט
געוואָרפען פון זיין דירה, —

צי אויסגענוצט זיין מאַרך און בלוט
און קראַפט ביז צו די ברענען,
צי שאַפען זיך מיט פרעמדע הענט
א שפּע אין פאַרמעגען, —

צי נאָר באַגעגענט דעם, וואָס בעט
א שטיקעל ברויט — מיט שטיינער,
צי נאָר געשניטען בלויז זיין לוין
און ביסען פון די צייהנער, —

און האָט מיט געוואַלד
צושטערט זיין היים,
פאַרעלענדט זיין משפחה,
און אָנגעריצט דעם פריצ'ס הינט
אויף יעדען בעל־מלאכה, —

און האָט געלאָכט פון ליידענדע,
פון פרעמדען שוויים און טרעהרען,
אָט דעם פאַרשוין קען קיינמאָל ניט
די זינד פאַרגעבען ווערען!

מיט "תפלות ענגלישע" וועט ער
ניט פועל'ען קיין מחלה,
ווען העלפען אויך "משורר'טעם"
איהם זאָלען אין זיין "תפלה"...

דער שופר רופט אַזעלכע לייט
פונ'ם גאָלד און שטאָלצען יחוס —
ניט זוכען פאַר די זינד קיין טרייסט
אין "תהלים" און אין "סליחות",

נאָר קודם נוט־מאַכען די זינד
בין אדם־לחברו
אָנטקענען קבצן, וועמען ער
באַטראַכט פאַר א מצורע!

אין גוט באַלוינען דעם, וואָס דער
מאַגנאַט באַרויבט האָט תמיד,
אין דעם באַפרייען, וועמען ער
האָט איינגעשפּאַנט אין קאַמעט,

אין האָט געהייסען שמיערען גאָלד
פאַר זיך אין טעפע — קברים
דעם מענש, וואָס האָט דאָרט וויינינגער
צום עסען, ווי א וואָרעם...

דעם קרבן פון זיין זשעדנעקייט
זאָל ער צופרידענשטעלען,
פאַרזאָרגען איהם מיט ברויט און דאָך
אין פרייען טאָג־ליכט — העלען!

דער זאַטער דאַרף ניט גוט־מאַכען
די זינד פאַר דעם הימעל,
נאָר קודם־כל פאַר זיך אַליין
אין פאַר זיין האַרץ פון שימעל!

ווייל דער וואָס ליידט, איז ניט קיין גאָט
מיט א "געדולה־א־לאַנגען",
אין קען א רעכענונג פאַר זיין פיין
אין קרעודע באַלד פאַרלאַנגען...

קוים אין „אַנודה־אחת" טוט
גאָט'ס רצון, ווי מיר האָפען,
קען א פאַראייניגונג פון קנעכט
דעם רשע שטאַרק באַשטראָפען!

דער שופר, מיט דעם נביא'ס קול,
די רויבער אַלע וואָרענט,
אַז הימעל צום געבעט איז טויב,
ווען ס'איז א פאָלק דערצאָרענט,

אַז תפלות פון א רשע זיך
דערטרינקען אין די טרעהרען
פון די קרבנות זיינע, וואָס
זיך שטאַרקער לאָזען הערען,

אַז זיין געמורמעל ווערט פאַרהיילט
אין קוילות, וועלכע שנייידען,
ווען קינדער בעטען פאָטער'ס הילף
אין וועהטאָג, נויט און ליידען!

דאָריבער זאָל דער זינדיגער
בין אדם לחברו
באַזינען זיך, נאָך איידער ער
בקשות שיקט צום בורא,

און איבערבעטען יענע, וואָס
ער האָט געקרייוודעט תמיד,
און דאַן ערשט מעג ער נאָכזאָגען
די תפלות פון דעם עמוד!

אידישע נייעס

(פאָרזעצונג פון פיידיש 5)

נער פון הויז האָבען א פּאָר מינוט ניט געפאָנט נעהמען קיין וואַסער. צולייב דעם דאָזיגען באָדען איז טאַקע באַלד אויסגעבראָכען א שאַרפען סכסוך צווישען דער הויז־ווירטין, פרוי גאָלדשטיין, און איהר איינוואוינער, א גר.

דער גר הייסט קעמפּינסקי, האָט זיך פאַר 4 יאָהר מגייר געווען. א יאָהר נאָכ־דעם, ד. ה. פאַר דריי יאָהרען, האָט ער חתונ